

KASTAMONU VE ÇEVRESİNDE MEYVE İLE İLGİLİ YER ADLARI

(13-15. YÜZYILLAR)

Cevdet YAKUPOĞLU*

ÖZET

Kastamonu ve çevresinde yaşayanlar Türkistan'dan getirdikleri meyve isimlerini kullanmışlar; meyve yetiştiriciliği konusundaki geleneklerini Kastamonu'da da devam ettirmişlerdir. Bu çerçevede yerle ilişkili yerlere verdikleri isimlerde hangi meyvelerden ne oranda faydalandıkları belirtilmiştir. Bu yer adları tek tek meyve isimlerinin altında verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yer adları, meyve, Kastamonu.

PLACE NAMES WITH FRUIT IN KASTAMONU AND THE SURROUNDING AREAS

(13-15. CENTURY)

ABSTRACT

Residents of Kastamonu and the surrounding areas have named fruits after the names used in Turkestan. The study discusses the tradition of fruit growing and names of fruit which was brought to Kastamonu from Central Asia.

Key words: Place names, onomastics, Kastamonu

Türk kültürünün tarihten gelen serüveni içinde, Anadolu'ya göç eden Türkler, eski vatanları olan Türkistan'dan kendilerine ait bütün kültür numunelerini de getirmişlerdir. Bunların içinde eskiden kullandıkları yer adları da vardır. Yer adları, bir milletin yerleşme tarihi için en önemli yazıya konmuş belgelerden birisidir. Bir coğrafyayı kendisine vatan yapan milletler çoğu zaman, kopup geldikleri ana yurtlarından adlar getirip yeni

* Cevdet Yakupoğlu, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi İklim Üretim Bölümü Araştırma Görevlisi, Kastamonu.

yerle tikleri bölgelerdeki benzer yerlere koymu lardır.¹ Bu ekilde ya adıkları yerleri tapulamaktadırlar. Anadolu'ya gelip yerle en Türkler de aynı eyi yapmı lardır.

11. yüzyıl sonlarından itibaren Anadolu'ya yo un göçler neticesinde yerle meye ba layan ve artık 12-13. yüzyıllarda Anadolu'da nüfus, kültür ve siyasî otorite açısından üstünlük kuran Türkler, yerle tikleri yeni yurtlarının da ina, ta ina, suyuna, ovasına, deresine, tepesine kısacası ilgilerini çeken her yere, kendi dünya görüşlerini temsil eden adlar verdiler. Dünyada son yer adları çalı maları ile bütün yer adlarının bir anlam ta ıdı ı tespit edilmi tir. Buna göre adların verilmesinde de birtakım kuralların hâkim oldu u açıktır.² Türkler bu adlar içinde hayatlarında onlar için de er arz eden, kendi boy, oymak a ıret, cemaat veya bunların ba ında bulunan beylerinin adlarını kurdukları yerlere vermi lerdir.

kinci olarak ise, co rafya ile ilgili adlar gelmektedir. Türkler yerle tikleri yerlerin co rafî özelli ine, yerin ve çevresinin bitki örtüsüLÜF 4ÖAePG ÖÜLFO1ArP2Ü LLF]

meyveler ve meyve ile ilgili adlar da bulunmaktadır. Bu sebeple, burada asıl önemli olan, bahsi geçen ağaçlarla ilgili yer adları içinde meyvelerin ne ölçüde yer bulabildiğidir. Türklerin, Anadolu'da sadece yemi vermeyen, rastgele dere kenarlarında, ormanlarda bulunan yabancı ağaçları mı dikkatini çekmiştir, yoksa yerle ik kültüre yabancı olmayan bu milletin, kurdukları köylerde tesis ettikleri bahçelerde yetiştirdikleri ya da Türkistan'dan getirdikleri kültür mirası içinde ayrı bir payı bulunan meyveler de onlar için önem arz etmiştir?

Meyve, Türklerin yiyecek kültüründe önemli bir yere sahip oldu. Bu için, bununla ilgili adlar doğrudan veya dolaylı olarak iskân birimlerine veya mevkilere isim olarak verilmiştir. Doğan Aksan,⁴ Türkiye'deki yer adlarının incelenmesi sonucunda elma, armut, ayva, fındık gibi meyve ağaçları adlarının, çam, kavak, söğüt gibi ağaçlara göre daha az ad olarak verildiğini iddia etmektedir. Fakat Kastamonu'da, 15. yüzyılda meyve ile ilgili yer adlarının hiç de küçümsenemeyecek sayılara ulaştığı görülmektedir.

Kastamonu ve çevresinde Türk kültürünün her alanı ile ilgili örnekler bulmak mümkündür. Çünkü burada, tarihten gelen bir süreç içinde sağlam bir Türk kültürü yerleşmiştir. Kastamonu'da böylesine sağlam ve köklü bir Türk kültürünün oluşmasında bir takım amiller dikkati çekmektedir. Bu amillerin başında Kastamonu'nun kesif bir biçimde Türkmen göçü almış olması gelmektedir.

Malazgirt Meydan Muharebesi'nin akabinde Türk hakimiyeti altına girmeye başlayan Kastamonu, Kara Tekin komutasındaki Türkler tarafından fethedilmiş ve bu tarihten sonra bir dönem Danişmendli, bir dönem de Selçuklu egemenliğinde kalmıştır. Özellikle I. Haçlı Seferi ile Miryokefalon Savaşı arasındaki tarihlerde (1096-1176), Bizans tarafından birkaç kez geri alınmıştır. 12. yüzyıl sonlarından itibaren Selçukluların Bizans'a karşı üs yani "uç" merkezi olarak kullandığı Kastamonu'da Uç Beyliği olarak Çobanoğulları tarafından tekkül edilmiş ve 13. yüzyıl

⁴ Doğan Aksan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1973-74, s. 189.

boyunca bu beyli in hâkimiyetinde kalmı tır. Kastamonu, Bizans'a yapılan akınlarda üs olarak kullanıldı ı için büyük Türkmen göçleriyle devamlı beslenmi tir. Bu vilâyette Türkler tarafından 13. yüzyılda pek çok köy ve kasaba kurulmu tur.⁵

Mo ol istilası önünde Türkistan ve ran'dan kaçan Türklerin, ikinci büyük göç dalgasından da en fazla etkilenen ehirlere ba ında Kastamonu gelmi ve ç Anadolu'da Mo ollara kar ı tutunamayan birçok Türk boyu Ilgaz Da larının kuzeyine yani Kastamonu'ya sı ınınmı tır. Yirmi dört O uz boyunun neredeyse tamamı Kastamonu çevresinde yurt tuttu u gibi, Alpi, Alpa ut, Dâni mendli, Kıpçak, Karluk, Çi il, Ya ma gibi Türk boyları da Kastamonu'ya yerle mi lerdir.⁶ Kastamonu'da hâlen birço u ya atılan Kayı, Bayat, Çavundur, Kınık, dir, Af ar, Kırıyık, Bü düz, Bayındır, Çepni, Karaevli gibi yer adları O uz iskânının mahiyetini çok iy ifade etmektedir. 1260'lı yıllarda bn Sa'd bu kente "Türkmenlerin Ba kenti" adını vermi tir. Yine onun kaydına göre, bu tarihlerde Kastamonu bölgesinde 100 bin çadır halkı yı ılmı tır.⁷

Çobano ulları beylerinden Muzaffereddin Yavlak Arslan zamanında, 1292'de yapılan Derbent Sava ı'nda,⁸ müttefik Selçuklu - İhanlı ordusu Kastamonu Türkmenleri kar ısında bir ba arı kazanamamı ve

⁵ Malazgirt Sava ı hakkında bk. Faruk Sümer, slâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Sava ı, Ankara 1971; Kastamonu'nun Türkler tarafından fethi burada çok özet olarak verilmi tir. Daha fazla bilgi için bk. Besim Darkot, "Kastamonu", A, C. 6, s. 401.; Refik Turan, "Selçuklular Döneminde Kastamonu", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebli ler, Ankara 1989, s. 2; Ebû'l-Ferec, Tarih, çev. Ö. Rıza Do rul, C. II., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 360-361; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Bo aziçi Yayınları, 3. Baskı, stanbul 1993, s. 169, 171-172; Co kun Alptekin, "Türkiye Selçukluları" Do u tan Günümüze Büyük slâm Tarihi, C. VIII, stanbul 1992, s. 240; Osman Turan, "II. KılıçArslan", A, Cüz 55, s. 696; bn Bibi, El- Evamiru'l- Alâiyye Fi'l- Umûri'l Alâiyye, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1996, C. I, s. 158, 159, 325-345.

⁶ C. Yakupo lu, "Kuzey-batı Anadolu'ya Türk Muhacereti ve Bölgede Bazı Türk Boy Adları", Kastamonu E itim, C. 9/2, Ekim 2001.

⁷ Claude Cahen, Osmanlıdan Önce Anadolu'da Türkler, çev. Yıldız Moran, stanbul 1979, s. 240.

⁸ Bu sava için bk. Kerimüddin Mahmud Aksarayî, Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsayeretü'l-Ahyâr, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 137-143.

Kastamonu yer adlarının bir kategorisini co rafya ile ilgili yer adları olu turmakta, bunun içinde ise bitki, a aç ve meyveler bir hayli yekûn tutmaktadır. Bu yer adları birkaç de i ik ekilde olu mu tur.

1. Kastamonu havalisine yerle en Türkler, burada kurdukları yerle melere Türkistan'dan getirdikleri yer adlarını aynen vermi lerdir.

2. Türkistan - Anadolu arasındaki uzun süren yolculukları sırasında geçici olarak yerle tikleri yerlere verdikleri isimleri, daha sonra iskân olundukları Kastamonu'ya ta ımı lardır.

3. Türkistan'dan getirdikleri meyve fidanlarının yeti tirilmesi tecrübelerine dayanarak, Kastamonu'da iskân edildikleri yerlerde meyve yeti tiricili i konusundaki geleneklerini devam ettirmi ler ve kendileri için önem arz eden bu meyvelerin adlarını yerle me birimlerine koymu lardır.

4. Kendilerinden önce bölgede ya amı yerli halkın meydana getirdi i meyve bahçeleri ile dolu ancak yerle im açısından harap yani "ören / viran" olmu iskân birimleri çevresindeki bu meyve a açlarına göre yeni Türkçe adlar vermi lerdir.

5. Türkler günlük hayatlarında, geleneklerinde yer tutan veya mazilerinde iz bırakmı meyvelerin adlarını köylerinin isimlerinde ya atmayı uygun bulmu lardır.

6. Türkistan'dan boylar - a iretler - cemaat ve topluluklar hâlinde çe itli zamanlarda göç ederek Anadolu'nun yolunu tutan göçebe, yarı - göçebe veya yerle ik kültüre mensup te ekküllerden bazıları Kastamonu havalisini yurt tuttuklarında, mensubu buldukları bu boy veya a iretlerin isimlerini, kurdukları köylere, kasabalara vermi lerdir. Ara tirmacılar için ortaya çıkı hikâyesi merak konusu olan bu adların, kendilerini ta ıyan Türkmen toplulukları tarafından, ne manaya geldi i de unutulmu görünmektedir. Yani "Elmalu" adlı bir köyde ya ayan Türk halkının aradan geçen uzun yıllar zarfında bu adın aslında eski a iret veya cemaatlerinin isminden ba ka bir ey olmadı nı bilmeleri pek mümkün olmamakta ve muhayyilelerinde bu adla ilgili çe itli hikâye ve

menkıbeler de uydurabilmektedirler. Ya da elma yeti tiricili i ile hiç ilgisi bulunmayan böyle bir köy halkı, bu meyve ile köyün tarihi arasında kendi hayal âleminde bir ba kurabilmeyi ba armaktadır. Bu da Türk milletinin parlak zekâsının bir ürünü olmalıdır. Bu a irtet veya cemaat adları içinde belki de yüzyıllar öncesinden olu mu meyve ile ilgili topluluk adları bu ekilde Kastamonu'da yeniden hayat alanı bulmu tur.

Bu ve bu gibi nedenlerle konulan meyve ile ilgili yer adlarından, 15. yüzyıl Kastamonu'sunda ve kazalarında ilk rastlananlar unlardır: "Elma" (10 adet), "Armut" (10 adet), "Erik" (12 adet), "Ayva" (6 adet), "Koz" (18 adet), "Badem" (4 adet), "Ahlat" (4 adet), "Kiraz" (3 adet), "Aluç" (3 adet), "Kiren/Kızılcık" (3 adet), "Çördük" (1 adet), "Kestane" (2 adet), "Pelit" (13 adet), "Zeytin" (1-2 adet), " ncir" (1 adet) dir. Bir de "Üzüm" le ilgili yani ba cılık terimleri olarak yer adlarına (5-6 adet) tesadüf edilmektedir. Bu ekilde 15. yüzyıl ve 16. yüzyıl ba larında Kastamonu ve kazalarında 100'e yakın yer adı, ismini meyvelerden almı tır. Bunlar içinde ilk sırayı koz, pelit, erik, elma ve armut almaktadır. Bunların di erlerine nispeti % 63 civarındadır. Bu da on be - on altı meyve adı içinde be meyve isminin ön plana çıktığı nı göstermektedir.

13-15. yüzyıllarda Kastamonu ve çevresindeki meyve ile ilgili bu yer adları a a ıda listelenmi tir. Burada köylerin hangi kazalara ba lı oldukları ve 19. yüzyıl ile bu günkü durumları da gösterilmeye çalı ılmı tır. 15. yüzyıl sonları ve 16. yüzyıl ba ları kayıtlarına göre Kastamonu Sanca ı u idarî birimlerden olu makta idi: Kastamonu merkez - Ta köprü - Boyabat - Dura an - Sinop - Ayandon - Ho alay - Daday, Küre, Göl, Araç kazaları ve Devrekani nahiyesi.¹⁴ Ayandon, bugünkü Sinop'un Türkeli kazasının 15-16. yüzyıllardaki adıdır. Ho alay ise bugün Kastamonu'ya ba lı Do anyurt ilçesi civarındır.

Elma ile ilgili adlar

Türklerin isim verdi i belki de en eski meyvelerden biri elmadır. Ka garlı Mahmud'un nakletti ine göre 11.

¹⁴ BOA. TD. 23 M.; BOA. TD. 438; BOA. TD. 456.

yüzyıl Türk dünyasında elma, O uzlarda "alma" ve di er bazı Türk boylarında "almıla" eklinde telâffuz edilmektedir. Yine Ka garlı Mahmud, Türk ülkelerinde yeti tirilen tatlı ve ek i elmadan da bahsetmi tir.¹⁵ Elma, Türklerde çok eski zamanlardan beri kullanılmı olmalı ki, atasözlerine girmi tir. "Atası aç almıla yese, oğlunuñ di i kamar." atasözünde, babanın i ledi i cinayet yüzünden, sonra o lunun yakalandı ı zaman söylenirmi . Eski Türklerde Almıla, ahıs adı olarak bilhassa kızlara verilen adlardandı. Kazakistan'ın bir dönem ba kenti olan Alma-ata (Almatı) ehrinin adı da elma ile ilgilidir.

Elma-bükü köyü (Devrekani): Hane: 12, mücerred: 3.¹⁶

Elma-çukuru Köyü (Ayandon): 1487'de Devrekani'ye ba lı, ancak Sahil Ginolu'da gösterilmi tir. 1520'lerde, hane: 27, mücerred: 3. 1928'de ve bugün Abana'ya ba lı köylerdendir.¹⁷

Elma-derV

Bugünkü Elmayazı muhtarlığı bu yer adının devamı olmalıdır.²⁰

Elmacuk-bükü köyü (Boyabat): 15. yüzyılda Boyabat kazası Boyovası olarak geçmektedir. Bu kazaya bağlı köyün nüfusu, hane: 23, mücerred: 5, caba: 6.²¹

Elmalu Köyü (Küre): Bir kayıta Tatlı ve diğer bir kayıta Dede-manastır köyleri ile birlikte gösterilmiştir. Hane: 60, mücerred: 11. 1928'de ve bugün Elmalı'ye ismiyle bilinmektedir. Ancak bugün Devrekani'nin köyüdür.²²

Kızılca-elma Divânı (Sinop): Sinop vakıflarında adı geçmektedir. Bugün Erfelek ilçesine bağlıdır.²³

Kızılca-elma Köyü (Ayandon): Küre vakıf kayıtlarında geçmektedir, ancak Ayandon kazasına bağlı olduğu tahmin edilmektedir. Hane: 3, mücerred: 1. 1928'de Abana nahiyesine bağlıdır. Bugün Bozkurt ilçesindedir.²⁴

Kızılca-elma Köyü (Ta köprü): 1487'de Ta köprü'nün Todurga nahiyesine bağlı olarak görünmektedir. hane: 13, mücerred: 8.²⁵

Armut ile ilgili adlar

Türklerde eskiden beri bilinen ve yenilen meyvelerendir. Kağarlı Mahmud, armut ağacından ve armut ağaçlarının meyve verdiğinden bahsetmekte, armudun bir parçasına Barsgan dilinde "katut" denildiğini nakletmektedir.²⁶ 13-15. yüzyıllarda Kastamonu havalisinde armut yetiştirildiği, gelir getirici olarak kabul edildiğinden hayırlı işleri için kullanıldı ve telâffuz olarak ise çoğu zaman "emrud" şeklinde söylendiği tespit edilmektedir. Bu, esasında sadece Kastamonu'ya mahsus bir söyleyiş olmayıp Türk dünyasından getirilmiş

²⁰ BOA. TD. 438, s. 649; Köylerimiz, Çerçeri Bakanlığı, 1928, s. 797.

²¹ BOA. TD. 438, s. 664.

²² BOA. TD. 438, s. 630, 633, 634; Köylerimiz, Çerçeri Bakanlığı, 1928, s. 801.

²³ BOA. TD. 438, s. 693.

²⁴ BOA. TD. 438, s. 634; Köylerimiz, Çerçeri Bakanlığı, 1928, s. 788.

²⁵ BOA. TD. 23M, s. 652.

²⁶ Kağarlı Mahmud, Divân-ı Lugati't-Türk, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. baskı, Ankara 1992, C. I, s. 95, 312; C. II, s. 284.

görülmektedir. Bu ekilde söyleni yer adlarına da yansımasıdır.

Armudca köyü (Sinop): Hane: 7, mücerred: 1.²⁷

Armudluca köyü (Sinop): Yukarıdaki köy ile aynı olmalıdır. Hane: 5, mücerred: 2.²⁸

Armudluca köyü (Ayandon): Sulu - sekü köyü ile birlikte gösterilmiştir. Hane: 5, Mücerred: 2. 1896 yılında Ayancık'a bağlı Armutlu-yazı köyünün adı, bu ismin zamanla değişimi u ramı ekli gibi durmaktadır. Bugün de aynı isimle Ayancık'a bağlıdır.²⁹

Boz-armud köyü (Daday): Çi lene köyü ile birlikte verilmiştir. Hane: 3, mücerred: 1.³⁰

Boz-armud köyü (Ta köprü): 1487'de 12 hane ve 2 mücerred nüfusu bulunmakta idi. Sonraki tahrirde görülemediği tir. Bugün Ta köprü'nün 28 km. kuzeyinde Bozarmut ve 24-25 km. güneyinde yine Bozarmut olmak üzere iki ayrı yer adı vardır. Bunlardan biri bu köy olmalıdır. Diğeri ise 15. yüzyılda Ta köprü'ye bağlı Bozca-emrud köyü ile ilgili olabilir. Bugün yine Armutlu isimli bir köy de Ta köprü'ye bağlıdır.³¹

Bozca-armud köyü (Araç): Hane: 18, mücerred: 14. 1928'de ve günümüzde mevcut olan Bozarmut-imam

Bozca-armud / emrud köyü (Devrekani): 1487'de mevcuttu. 1520'lerde, hane: 42, mücerred: 7, Küre madeninde çalı anlar: 6. Bu köyde, bir de zaviye bulunmakta idi. Bu köyün adı bir kayıta Bozca-emrud olarak da geçmektedir. Bugün Bozarmut eklinde Devrekani'ye ba lıdır.³⁵

Bozca-emrud köyü (Ta köprü): 1487'de 25 hane ve 10 mücerred, 1520'lerde ise 32 hane ve 61 mücerred nüfusa sahipti. Köyde 16. yüzyıl ba larında bekâr nüfusun arttı ı dikkat çekiyor. Muhtemelen burası, Küre madeninde çalı anların toplandı ı bir yer olmalıdır.³⁶

Kastamonu'da rastlanan armutla ilgili bu yer adlarından bazılarının, Türk a ıret ve cemaatleri ile ilgili oldu u tahmin edilmektedir. Anadolu'da Armutlu (Emrudlu) a ıreti ve cemaatine Karaman, Konya, Aksaray, Kütahya, Edirne ve di er bazı vilâyetlerde rastlanmı tır. Armutlu cemaati, Bozulus a ıretinden, Türkmen Yörükânı taifesindendi.³⁷ Kuzeybatı Anadolu'da, yemi olarak bilinen armudun bazı yer adlarında emrud olarak telâffuz edildi i ve köy adı olarak bu ekilde kayıtlara geçti i görülmektedir. Ayrıca Boz-armut, Bozca-armut adlarında oldu u gibi armudun rengini belirten renk sıfatı da kelimenin ba ına eklenmi tir. 1946 Meskûn Yerler Kılavuzu'nda bütün Anadolu'da bulunan 15 adet Boz-armut yer adından 10 tanesi Kastamonu çevresinde; 4 adet Bozca-armut yer adı ise Bozüyük (Bilecik), Çerke (Çankırı), Göynük (Bolu) ve Niksar (Tokat)'a ba lı bulunmaktadır.³⁸ Buna göre Boz / Bozca-armut bir meyveyi tarif etmekle birlikte, umumiyetle kuzeybatı Anadolu'ya gelip yurt tutmu bir Yörük toplulu unu da ifade ediyor görünmektedir.

Kastamonu'ya yakın bölgelerden Safranbolu'da Bozca-armud / emrud ve Bolu'da Boz-armud köyleri de

³⁵ BOA. TD. 23M, s. 171; BOA. TD. 438, s. 630, 631, 635, 636.

³⁶ BOA. TD. 23M, s. 650; BOA. TD. 438, s. 619.

³⁷ Cevdet Türkay, Ba bakanlık Ar ıvi Belgelerine Göre Osmanlı mparatorlu unda Oymak, A ıret ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul 1979, s. 50, 206, 353.

³⁸ Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, Ç ıleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1946, s. 172-173.

bu meyve ile ilgili yer adları olarak karımıza çıkmaktadır.³⁹

Erik ile ilgili adlar

11. yüzyılda Ka garlı Mahmud'un ifadesine göre erik yarmasına, yani eri in çizilerek kurutulmasına "erük kakı" adı veriliyordu. Esasen bütün bu ekilde kurutulmuş meyvelere verilen bir isimdi.⁴⁰ Eskiden üzümünden sonra en fazla yeti tirilen meyvelerden biri de erikti. 11. yüzyılda erik adı ile üç ayrı meyve tarif edilmekte idi. Bunlardan "tülü erük" eftaliyi, "sarı erük" kayısıyı ve "kara erük" ise bugünkü manada bildiğimiz erik meyvesini ifade etmekte idi. Bu meyvelerin yeti tirildiği bahçeye "erüklük" adı veriliyordu. Erik, taze olarak tüketildiği gibi, kurutulmak suretiyle "erük kakı" adı ile sonraya da saklanırdı. 11. yüzyıl Türk dünyasının bu geleneği, Türkistan'dan Anadolu'ya ve dolayısıyla Kastamonu'ya da taşınmıştır. Kastamonu'da "ala erik", "pazar eriği", "palam eriği", "kara erik", "can eriği", "üryani eriği", "mürdüme eriği", "köpek eriği" vb. adlarla bilinen ve yaygın olarak yeti tirilen erik meyvesi, taze olarak ve kurutulmak suretiyle bol miktarda tüketilmektedir. Bu kurutulmuş erikler "ho af" adı ile de anılmaktadır. Aynı zamanda, erikten "pestil", "perverde" ve "ek i" adı verilen marmelat yapılmaktadır. Kastamonu'da erik kelimesi umumiyetle "erük / örük" biçiminde telâffuz edilmektedir ki, bu söyleni eski Türkçe okunuşu ve yazılışının bölgedeki bir devamından ibarettir.

Erik, 15. yüzyıl kayıtlarına göre Kastamonu'da en fazla tespit edilebilen yer adlarındandır.

Erük köyü (Küre): Di er adı Ahlatcuk adı ile kayıtlıdır, hane: 4. Ba ka bir kayıttaki Erük köyü, Ba luca köyü ile birlikte gösterilmiştir, hane: 5, mücerred: 2, Küre madeninde çalı anlar: 10. Di er bir yerde ise Erük köyü

³⁹ BOA. TD. 438, s. 422, 460, 461.

⁴⁰ Ka garlı Mahmud, Ka garlı Mahmud, Divân-ı Lugatî't-Türk, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. baskı, Ankara 1992, C. I, s. 69, 152, 318; C. II, s. 282.

müstakil olarak gösterilmi tir, hane: 4.⁴¹ Bu üç ayrı kayıta geçen köylerin birbirinden ayrı köyler oldukları anlaşılmaktadır, ancak kesin bir şey söylemek zordur.

Erük köyü (Devrekani): 1520'lerde hane: 14.⁴²

Erük-beli köyü (Daday): Burada geçen "bel" kelimesi, co rafî bir tanımlama olarak "sırt" manasına kullanılmıştır. Erik ağaçlarının yoğun olarak bulunduğu sırt bir mevkide kurulan köyün adıdır. Kastamonu havalisinde köyler ağaçların, meyvelerin belirleyiciliğine göre adlandırılırken diğer taraftan co rafî konum itibarıyla iskânın gerçekleştirdiği mevkîin durumu hakkında da bilgi verilmektedir. "Bel" kelimesi 15. yüzyılda "bil" olarak yazılıp söylenmektedir. 1520'lerde hane: 82, mücerred: 21.⁴³

Erük-çukuru köyü (Tosya): 15. yüzyılda Tosya, Çankırı'ya bağlı idi, ancak Kastamonu'ya yakınlığı ve bugün Kastamonu'ya bağlı olması hasebiyle bir örnek olması için buraya alınmıştır. Erik-beli yer adında olduğu gibi, Erik ağaçlarının yoğunlukta olması bu yer adının verilmesinde belirleyici olmuştur. Diğer taraftan co rafî tanımlama ile tepeler veya yükseltiler arasında kalan kuytu bir yere iskân olunan Türkmen veya Yörük topluluğu arazinin durumuna, üzerindeki ağaçların belirleyiciliğine göre köyüne ad koymuştur. 1520'lerde bu köyün hane nüfusu belirtilmemiştir.⁴⁴

Erük-i Bahaüddin köyü (Devrekani): 1487'den önce mevcut olduğu bilinmektedir. 1520'lerde hane: 25, mücerred: 6. Başka bir kayıta ise yine Devrekani'ye bağlı olarak görülen Bahaüddin köyünün de yukarıdaki köyle bir ilgisi olabilir. Bunun yanında Küre kayıtlarında da Erük-i Bahaüddin ve Erik-i Bahadır adlı iki ayrı köy kaydedilmiştir.⁴⁵ Bunların hane nüfusları gösterilmemiştir. Muhtemelen Devrekani kayıtlarında geçen köyle bu ikisi aynı olmalıdır. Esasında Bahaüddin Eriği manasına gelen bu köyün adı, Erik cemaati ile ilgili

⁴¹ BOA. TD. 438, s. 631, 634, 636.

⁴² BOA. TD. 438, s. 622.

⁴³ BOA. TD. 438, s. 651, 657, 658, 662.

⁴⁴ BOA. TD. 438, s. 735.

⁴⁵ BOA. TD. 23M., s. 166, 173, 174; BOA. TD. 438, s. 622, 623, 632, 633.

görünmektedir. Buna göre ba ında Bahaüddin adlı bir beyleri bulunan Erik veya Erüklü adlı bir cemaatin yörede kurmu oldu u köyü göstermektedir.

Erüklü köyü (Boyabat): 1520'li yıllarda Uzun-çay köyü ile birlikte kaydedilmi tir. Bu iki köyün nüfusu; hane: 36, mücerred: 14 olarak gösterilmi tir. 1896 yılında Ta köprü'nün Gökçea aç nahiyesine ba lıdır. 1928'de Erik olarak geçen Erikli köyünün, 15. yüzyılda Boyabat'a ba lı oldu u anla ılmaktadır.⁴⁶

Erüklü köyü (Sinop): Yazılı ları kaydın birinde Erikli, birinde Erüklü ve di erinde de Erikli ekinde farklı farklı verilmi tir ancak bu üç ayrı kayıt tek bir köyü göstermektedir. Türkçe yer adlarının yazılı ında ortak bir standarda ço u zaman uyulamamı , kâtiplerin yorumuna göre aynı yer adları de i ik ekillerde kaydedilmi tir. 1520'lerde bu köy; hane: 89, mücerred: 25 nüfusa sahipti. 1896 yılında Erikli olarak geçmektedir. Bugün Ayancık'a ba lı Erikli, bu köy olmalıdır.⁴⁷

Güz-erü ü köyü (Devrekani): Aynı isimde iki ayrı Güz-erü ü köyü bulunmaktadır. Bunlardan biri Devrekani, di eri Küre kayıtlarında geçmektedir. Bu köyün 1487 yılından önce var oldu u bilinmektedir. 1520'lerde nüfusu, hane: 56, mücerred: 14, Küre madeninde çalı anlar: 8.⁴⁸

Güz-erü ü köyü (Küre): Hane: 31, mücerred: 6, Küre madeninde çalı anlar: 32.⁴⁹

Çavu -erü ü köyü (Küre): Bu köyün adı da bir cemaat ile ilgili görünüyor. Çavu adlı veya lâkaplı bir ahsın liderli inde yörede iskân olundukları anla ılmaktadır. Hane nüfusları gösterilmemi tir.⁵⁰

⁴⁶ BOA. TD. 438, s. 665; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 298; Köylerimiz, ç leri Bakanlı ı, 1928, s. 795.

⁴⁷ BOA. TD. 438, s. 682, 686; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 385.

⁴⁸ BOA. TD. 23M, s. 164, 172, 198; BOA. TD. 438, s. 622, 624, 636.

⁴⁹ BOA. TD. 438, s. 628, 630.

⁵⁰ BOA. TD. 438, s. 631.

Çi il-erü ü köyü (Devrekani): 1487 yılında Devrekani'ye bağlı görünmektedir. 1520'lerde nüfusu, hane: 49, mücerred: 13, Küre madeninde çalı anlar: 2.⁵¹

Çi il-erü ü köyü (Küre): Devrekani'de geçen Çi il-erü ü köyü adının aynısı Küre tahririnde ve evkâf kaydında da geçmektedir. Bu köy de farklı olmalıdır. 1520'lerde Çi il-erü ü köyünün nüfusu; hane: 6, mücerred: 8, Küre madeninde çalı anlar Hane: 66. 1928'de yine Küre'ye bağlı görünmektedir. Bugün yeni ilçelerden biri olan Seydiler'e bağlıdır.⁵² Bu yer adı aynı zamanda, bir Türk boyu olan Çi illerin de adını temsil etmesi dolayısıyla önemlidir.

Anadolu ve Rumeli'de birçok yerde, Yörükân taifesinden olarak Erik, Erüklü, Erüklüler cemaatlerine rastlanmaktadır.⁵³ Kuzeybatı Anadolu'da, 16. yüzyılda Sinop dolaylarında konargöçer Eriklü cemaatinin varlığı, bu havaliye adı geçen cemaatin geldiğine delil teşkil etmektedir. 16. yüzyıl sonlarında Ta köprü'de dolaşan Erüklü cemaati de aynı gerçeği ortaya koymaktadır.⁵⁴ Bugün Ta köprü'ye bağlı Erik köyünün 16. yüzyıl sonlarında kurulduğu tahmin edilebilir. Yer adları da bu delili desteklemektedir. 1946 Meskûn Yerler Kılavuzu incelendiğinde "erik"le ilgili yer adlarının Anadolu'daki dağılımında ilginç bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bununla ilgili yer adlarının Anadolu'nun daha çok kuzeyinde ve batısında öbeklendiği görülmektedir. Konya, Antep ve Hatay'daki birer yer adı sayılmazsa, diğerlerinin Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Bilecik, Eskişehir, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Tokat, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Karavut hattı üzerine serpildiği dikkati çekmektedir. Batı Anadolu'da ise Tavşanlı ve Domaniç (Kütahya) ile Ödemiş'te (Zmir) birer yer adı bulunmaktadır.⁵⁵ Görüldüğü gibi kuzey

⁵¹ BOA. TD. 23M., s. 147, 167, 188, BOA. TD. 438, s. 621, 622.

⁵² BOA. TD. 438, s. 630, 631, 632, 635; Köylerimiz, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1928, s. 802.

⁵³ Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aile ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul 1979, s. 354.

⁵⁴ Zeynep Korkmaz, Bartın ve Yöresi Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. baskı, Ankara 1994, s. 60.

⁵⁵ Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1946, s. 367.

Anadolu'da ba tan ba a bütün vilâyetlerde Erik, Erikli yer adları da ılmı ken neredeyse güney Anadolu'da hiç rastlanmamı tır. ster erik a acıyla ister cemaatlerle ilgili olsun, bu ad Anadolu'nun kuzeyinde ayrı bir öneme sahip görünmektedir.

Koz (ceviz) ile ilgili adlar

Türklerin elma ve armut gibi üretimine önem verdiklerini gördü ümüz bir di er meyve ise cevizdir. 11. yüzyılda bu meyvenin ne kadar yaygın oldu unu, Ka garlı Mahmud'un ifadelerinden çıkarabilmekteyiz. O zamanlarda ceviz "yagak" olarak bilinmekte ve bu meyvenin yeti ti i yere ise "yagaklık" adı verilmekteydi. Ceviz, sadece meyvesinden dolayı de il, a acının türlü ekillerde de erlendirilmesinden dolayı da kıymetli idi. "Dilenciye bin ceviz borcumdur, buna ilaveten dayanması için bir de dayak veririm." ekinde ifade edilebilecek bu atasözünü Ka garlı Mahmud eserine almı ve cevizin Türk sosyal hayatındaki yerini göstermi tir.⁵⁶

13-15. yüzyıllar Kastamonu'sunda ceviz ile ilgili yer adlarına hiç rastlanmaz. Bugün Araç'a ba lı Cevizlik ve Dura an'a ba lı Cevizliba köylerinin adları sonradan verilmi tir. Eski Türkçede cevizin yerine kullanılan "koz"⁵⁷ ile ilgili Kastamonu'da pek çok yer adı bulunmaktadır. Esasen ceviz, Arapçadan Farsçaya ve oradan da Türkçeye geçmi tir.⁵⁸ Dolayısıyla bu dillerle pek ilgisi olmayan Türk boyları Kastamonu çevresinde kurdukları köylere ad verirken kendi literatürlerinde olan kelimeleri kullanmı lardır. te bu sebeple cevizle ilgili yer adlarında daha çok "koz" kelimesi kar ımıza çıkar. Bu da bize yöredeki yerle melerin ne kadar eski oldu unu göstermekte ve bu havalıye yerle en Türk boylarının eski kültür numunelerini ba arı ile nasıl muhafaza ettiklerini

⁵⁶ Ka garlı Mahmud, Ka garlı Mahmud, Divân-ı Lugati't-Türk, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, C. I, s. 90, 267, 417; C. III, 8, 29, 51.

⁵⁷ 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Anadolu'da yazılmı birçok eserde koz a acından veya bu kelimenin lugat manasından bahsedilmi tir. Bk. Tarama Sözlü ü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmı Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla), 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996, C. IV, s. 2686-2689.

⁵⁸ Ferit Devellio lu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 11. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, s. 138, 288.

izah etmektedir. Kastamonu evkaf kayıtlarında ceviz kelimesinden ziyade, ya "koz a acı" veya Farsça ceviz manasına "girdgân"⁵⁹ kelimesi kullanılmı tır. Kayıtlarda bu ekilde Farsçaya yer verilmesi yukarıdaki tezi çürütmez. Çünkü resmi kayıtlarda 15. yüzyılda bile Farsça'nın izlerini görebilmek mümkün olmaktadır. Bu yüzyıllarda ceviz a açları ile dolu bahçeler hayır i lerine vakfedilebilmekte idi. Ceviz meyvesinin Kastamonu'da ne kadar bol miktarda yeti tirildi ini ve pek ucuza satıldı ını, 1330'larda Kastamonu'yu ziyaret eden seyyah bn Batuta'nın kayıtlarından çıkarmaktayız.⁶⁰

Kozlu-dere köyü (Daday): Kastamonu'da bulunan Efendi Medresesi'nin vakıfları arasında adı geçmektedir. Hane: 26, mücerred: 7.⁶¹

Kozlu-köy köyü (Küre): Hane: 11. 1928'de Koz ve Kozköy olarak iki ayrı köye rastlanmaktadır. Bugün Kozköy bu adı ya atmaktadır.⁶²

Kozlu-sekü köyü (Sinop): 16. yüzyıl ba larında hane: 72, mücerred: 14. 1896 yılında ve hâlen bugün de Ayancık'a ba lı Koz-sekü köyü bununla ilgili olmalıdır. Bir de bugün Çatalzeytin'e ba lı Kozsökü köyü bulunmaktadır.⁶³

Kozlu-viran köyü (Daday): Hane: 2, mücerred: 1. 1928'de Kozlurviran olarak geçen köyün daha sonra, Daday kazasından ayrılarak ilçe olmu bulunan Azdavay'a ba lı Kozluören adı ile bugün devam etti i belli olmaktadır.⁶⁴

Kozluca köyü (Daday): Hane: 24, mücerred: 11.⁶⁵

⁵⁹ Farsça ceviz manasınadır. Ceviz kelimesi de yine Farsça gevz ve Arapça ceviz kelimesi ile ilgilidir. Farsçada girdû kelimesi de ceviz anlamındadır. Arapça ceviz kelimesinin, gevz eklinde Farsçaya ve "ceviz" biçiminde de Türkçeye geçti i anla ılmaktadır. Devellio lu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 11. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, s. 138, 288, 291.

⁶⁰ bn Batûta Seyâhatnâmesi'nden Seçmeler, haz. . Parmaksızo lu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 53.

⁶¹ BOA. TD. 438, s. 658.

⁶² BOA. TD. 438, s. 631; Köylerimiz, ç leri Bakanlığı ı, 1928, s. 802.

⁶³ BOA. TD. 438, s. 681, 682, 683, 686, 687, 689; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 392.

⁶⁴ BOA. TD. 438, s. 653, 659.

⁶⁵ BOA. TD. 438, s. 654, 657.

Kozluca köyü (Ta köprü): 1487'de 10 hane, 7 mücerred, 2 erik, 16. yüzyıl ilk çeyre inde 15 hane, 3 mücerred nüfusu vardı.⁶⁶

Kozluca köyü (Boyabat): Hane: 4, mücerred: 1. 1896 Kastamonu Sâlnâmesi'ne göre bu köy, Dura an kazasına ba lı görünmektedir. Bu yılda yine Boyabat'a ba lı bir Koz-kula köyü de vardır.⁶⁷

Kozluca yeri (Boyabat): Boyabat vakıflarında geçen bir kayıta, Kutluca-viran (?) köyünde Hattâb isimli ahsa ait bir arazinin aynı zamanda Kozluca olarak bilindi i yazılmı tır.⁶⁸

Kozluca-depe köyü (Daday): Hane nüfusu gösterilmemi tir.⁶⁹

man Kozcu azı köyü (Sinop): Hane: 5, mücerred: 3. Bugün Ayancık'a ba lı Kozcu az köyü bununla ilgili olabilir.⁷⁰

Kozcu az köyü (Kastamonu): 1487'de mevcuttu. Hane: 36, mücerred: 7. 1520'lerde hane: 39, mücerred: 11.⁷¹

Kozcu az köyü (Sinop): Hane: 14, mücerred: 7.⁷² Ba ka bir kayıta ise Kozcu az, Kir-Mihal köyü ile birlikte gösterilmi tir. Hane: 8, mücerred: 2. 1896'da ve bugün de mevcuttur. Ayrıca Gerze kazasına ba lı Kozlu-viran köyü de 19. yüzyılda "koz"la ilgili olarak geçen köyler arasındadır.⁷³

Kozcu az Köyü (Daday): Hane: 18, mücerred: 5. 1928'de de mevcuttu.⁷⁴

⁶⁶ BOA. TD. 23M, s. 661; BOA. TD. 438, s. 619.

⁶⁷ BOA. TD. 438, s. 666; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 388, 391.

⁶⁸ BOA. TD. 438, s. 672.

⁶⁹ BOA. TD. 438, s. 651; Köylerimiz, ç leri Bakanlı ı, 1928, s. 798.

⁷⁰ BOA. TD. 438, s. 682.

⁷¹ BOA. TD. 23M, s. 44; BOA. TD. 438, s. 594.

⁷² BOA. TD. 438, s. 682, 685, 688, 692.

⁷³ BOA. TD. 438, s. 685; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 385, 386.

⁷⁴ BOA. TD. 438, s. 652, 655, 661; Köylerimiz, ç leri Bakanlı ı, 1928, s. 797.

Kozcuz Köyü (Küre): Küre evkaf kayıtlarında adı geçmektedir. Ancak kesin olarak Küre'ye bağlı bir köy olduğu açıklanmamış, hane nüfusu da gösterilmemiştir. Esasında bu köyün adı da Kozcu az olmalıdır, yine yazım hatasından veya kısaltma kaygısından dolayı bu şekilde yazılmış gibi görünmektedir. 1928'de nebolu'ya bağlı Kozluk ve Abana nahiyesine bağlı Kozcu az köyleri de bu yer adı ile ilgili olarak dikkati çekmektedir.⁷⁵

Koz-karım (?) köyü (Sinop): Hane: 3. Sinop'un Karım (?) isimli köyü ile ilgisi muhtemeldir.⁷⁶

Koz-köprü köyü (Sinop): Hane: 2, mücerred: 2.⁷⁷

Koz-viran köyü (Ta köprü): 1487'de 43 hane ve 13 mücerred, 1520'lerde 45 hane, 15 mücerred nüfusa sahipti.⁷⁸

Bel-koz köyü (Daday): 15. yüzyılda hane nüfusu gösterilmemiştir. Bugün Beykoz olarak geçmektedir. Türkçe bir yer adı başka bir yer adı ile değiştirilmemiştir.⁷⁹

Ahlat ile ilgili adlar

Yabanî armut cinsinden olarak genellikle kırlarda yetişmektedir. Ahlak suretiyle ahlat ağaçları, armut cinsine dönüşmektedir. Kastamonu'da hâlen yaygın olarak yetişen bir meyvedir.

Ahlatcuk köyü (Kastamonu): 16. yüzyıl başlarında hane: 7, mücerred: 1. Bu köy Kastamonu'da Hacı Murad Zaviyesi vakıfları arasındadır. 1928'de ve günümüzde de mevcuttur.⁸⁰

Ahlatcuk köyü (Küre): Bu köyün diğer adı Erük adı ile verilmiştir. Kayıta geçen hane sayısının hangi köye ait olduğu belli değildir. Hane: 4. 1928'de aynı isimle geçer.⁸¹

⁷⁵ BOA. TD. 438, s. 637; Köylerimiz, Çerçiler Bakanlığı, 1928, s. 788.

⁷⁶ BOA. TD. 438, s. 691.

⁷⁷ BOA. TD. 438, s. 693.

⁷⁸ BOA. TD. 23M, s. 655, 710, 712/9; BOA. TD. 438, s. 620.

⁷⁹ BOA. TD. 438, s. 655.

⁸⁰ BOA. TD. 438, s. 603; Köylerimiz, Çerçiler Bakanlığı, 1928, s. 780.

⁸¹ BOA. TD. 438, s. 634.; Köylerimiz, Çerçiler Bakanlığı, 1928, s. 801.

Ahlatcuk köyü (Küre): Küre madenine hizmet ettikleri kaydedilmi tir. Hane: 9.⁸²

Ahlatcuk köyü (Devrekani): 1487 yılında var oldu u bilinmektedir. 1520'lerde, hane: 23, mücerred: 3, Küre Madeninde çalı anlar: 12. Di er bir kayıta ise Erücek köyü ile birlikte gösterilmi tir. Hane: 16, mücerred: 1. Bugün yine Devrekani'ye ba lıdır.⁸³

Ayva ile ilgili adlar

Selçuklular döneminde Türklerden bazı boyların ayvayı "avya"FFF2 AKP2Ü ÖU4ÖAaPGFÜLAaP4ÜU2OF FO2ÜF O OAKP AIP8F

köyde Dede ve Ahmed adlı kişilerin yaptırdıkları caminin vakıfları bulunmakta idi. 1896 yılında Ta köprü'ye bağlı Aşağı ve Yukarı Ayvalı köyleri, 1928'te geçen Ayvalı köyü ve 1946 yılında mevcut görünen Ayvalı muhtarlığı ile Aşağı Ayvalı köyü, 15. yüzyıldaki bu Ayvalı-viran köyünün adını günümüze taşımışlardır. Ancak "viran" kelimesi zamanla düştü. Günümüzde Ta köprü'ye

-0.095467r

Bademce zaviyesi: Boyabat kazası vakıflarında geçen bir kayıta, Bademce zaviyesi için Boyundurcuk köyünde brahim Fakih'in tasarrufundaki bir çiftlik yer vakfedilmi tir.⁹² Bu zaviyenin Ta köprü'nün Bademce köyünde olma ihtimali oldu u gibi, Sinop taraflarında da bulunma ihtimali vardır.

Bademci köyü (Ta köprü): 1487'de 11 hane 1 mücerred nüfusa sahipti. 1896, 1928 ve 1946 yıllarında adı geçen ve bugün de aynı isimle anılan Bademci köyü bu adla ilgili görünmektedir.⁹³

Badem-yakası mevkii (Tosya): 16. yüzyıl ba larında adı geçmektedir.

Çördük ile ilgili adlar

Çördük köyü (Ta köprü): Bir çe it yabanî armut olan çördük, meyve adı olarak Kastamonu'nun Ta köprü kazasında ya atılmı tır. 1487'de 8 hane ve 8 mücerred, 16. yüzyılın ilk çeyre inde ise 16 hane ve 24 mücerred nüfusu vardır. 16. yüzyıl ba larında bu köyde bulunan mücerred nüfusun fazlalı ının nereden geldi ini söylemek zordur. Muhtemelen çeltik ekiminde veya Küre madeninde çalı anların varlı ına i aret etmektedir. 1946 yılında Ta köprü'ye ba lı Çördük ve Ta köprü Ortaöz muhtarlı ına ba lı Çördük köyleri, 15. yüzyılda rastlanılan bu yer adını bugün de ya atmaktadırlar. 1946 Meskûn Yerler Kılavuzu'na göre Ta köprü haricinde, çördükle ilgili yer adlarına sadece, Bursa / M. Kemalpa a, Çankırı / Çerke ve Tokat / Merkez kazalarında rastlanmaktadır. Kayseri / Pınarba ı ve Samsun / Vezirköprü'de ise Çördüklü eklinde geçmekte ve bu yer adı bir Yörük veya Türkmen toplulu unu i aret etmektedir. Çerke 'teki Çördük köy adı da bugün ya atılmaktadır.⁹⁴

⁹² BOA. TD. 438, s. 672.

⁹³ BOA. TD. 23M, s. 666; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 296, 297; Köylerimiz, s. 793; Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, ç leri Bakanlı ı Yayınları, Ankara 1946, s. 111.

⁹⁴ BOA. TD. 23M, s. 654; BOA. TD. 438, s. 619; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 297; Köylerimiz, ç leri Bakanlı ı, 1928, s. 794; Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, ç leri Bakanlı ı Yayınları, Ankara 1946, s. 276; www.yerelnet.org.tr/iller/ koyharfliste.

Sinop'un Ayancık ilçesindedir. Yine Ayancık'a ba lı Kestanelik köyü ise sonradan kurulmu veya bir köyün de i tirilmi yeni adı olmalıdır.⁹⁹

Üzüm ile ilgili adlar

Türk kültürü içinde meyvecilik içinde üzüm ba yeri i gal etmekte idi. Üzüm asmasına ba denildi ini Ka garlı Mahmud zikretmekte ve bugün kullandı ımız bu tabirin ne kadar tarihî bir derinli inin bulundu unu ortaya koymaktadır. Eski Türklerde görünü e göre en fazla kurutularak tüketilen meyveler arasında üzüm gelmekte idi.¹⁰⁰ Bazı Türk boyları meselâ Kencekler, üzüm salkımına "bü ince" adını veriyorlardı. Eski Türklerin üzümden erbetler yaptıkları da bilinmektedir. Nitekim Ka garlı Mahmud, üzümde ıra elde edildi inden (ol üzümü ça ırladı), kayısı meyvesinin sıkılarak suyundan erbet yapıldı ndan ve buna "uhak" ismi verildi inden bahsetmektedir. Türkler aynı zamanda üzümde "pekmez" (O uzca Pekmes) ve " urup" da imal etmekte idiler. Bunların tedavi amaçlı kullanıldı ı anla ılmaktadır.

13-15. yüzyıllarda Kastamonu çevresinde do rudan üzümle ilgili bir yer adı bulunamamı tır. Ancak üzüm meyvesinin bölgede bol miktarda yeti tirildi i anla ılmaktadır. Kastamonu vakıf kayıtlarında birçok yerde ba lık yerlerin ve asmaların hayır hizmetleri için vakfedildi inden bahsedilmektedir. Bunun yanında 15-16. yüzyıl kayıtlarında "ba " kelimesi ile olu turulmu yer adlarına rastlanmaktadır.

Ba luca köyü (Devrekani): Hane nüfusu gösterilmemi tir.¹⁰¹

Kara-ba köyü (Sinop): Hane: 3.¹⁰²

Kara-ba köyü (Ta köprü): ¹⁰³

⁹⁹ BOA. TD. 438, s. 640; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 395; www.yerelnet.org.tr/iller/ koyharfliste.

¹⁰⁰ Ka garlı Mahmud, Divân-ı Lugati't-Türk, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, C. III, s. 152, 331, 164; C. I, s. 149, 514, 122, 506, 440, 459.

¹⁰¹ BOA. TD. 438, s. 624.

¹⁰² BOA. TD. 438, s. 683.

¹⁰³ BOA. TD. 438, s. 627.

Laklak-ba ı köyü (Küre): ¹⁰⁴

Ba -özü köyü (Kargı): Tokar-çay divanıdadır.
Hane: 34, mücerred: 3. Bugün de mevcuttur.¹⁰⁵

ncir ile ilgili adlar

ncir-pınarı köyü (Sinop): Hane: 8, erik: 3.
1896'da yine Sinop'a ba lı idi. Bugün ncirpınar adı ile
Erfelek'e ba lıdır.¹⁰⁶

Pelit ile ilgili adlar

Palamut ve me e a açlarının meyvesine verilen isim oldu u belirtilen pelit, bir elma veya armut gibi yaygın olarak tüketilen bir meyve de ildir. Ancak yine de bu meyve yenmekte, özellikle ilâç amaçlı olarak kullanılmakta ve hayvan yemi yapılmaktadır. 14. yüzyılda Müftedat-ı bn Baytar adlı eserin yapımı Türkçe tercümesinde, pelit meyvesinin kadın hastalıklarıyla ilgili olarak kullanıldı ndan bahsedilmektedir.¹⁰⁷ Pelit, Kastamonu'da "pölüt" ekinde telâffuz edilmekte ve eski Türkçenin özelliklerinin bu bölgede ne ölçüde korundu unu göstermektedir.

Pelid-bükü köyü (Dura an): Hane: 66, mücerred: 44.¹⁰⁸

Pelid-ovası köyü (Ho alay): Hane: 5, mücerred: 4.
Bugün Gürpelit isimli bir köy mevcuttur, ancak bu yer adı ile bir ilgisi olup olmadığı bilinmemektedir.¹⁰⁹

Pelid-özü köyü (Ho alay): Hane: 7, mücerred: 4.¹¹⁰

Pelid-özü köyü (Araç): Hane verilmemi tir. 1928 yılında Pelitviran ve bugün Pelitören olarak geçen köyün bu yer adının devamı olma ihtimali vardır.¹¹¹

¹⁰⁴ BOA. TD. 438, s. 636.

¹⁰⁵ BOA. TD. 438, s. 736.

¹⁰⁶ BOA. TD. 438, s. 681; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 385.

¹⁰⁷ Tarama Sözlü ü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla), 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996, C. V, s. 3185.

¹⁰⁸ BOA. TD. 438, s. 677, 678.

¹⁰⁹ BOA. TD. 438, s. 646.

¹¹⁰ BOA. TD. 438, s. 646.

¹¹¹ BOA. TD. 438, s. 611; Köylerimiz, ç leri Bakanlığı, 1928, s. 784.

Pelid-özü köyü (Boyabat): Hane: 15, mücerred: 9.¹¹²

Pelid-özü köyü (Göl): Hane: 6, mücerred: 1.¹¹³

Pelid-seküsü köyü (Boyabat): Hane: 87, mücerred: 29, erik: 6.¹¹⁴

Pelid-seküsü köyü (Devrekani): 1487'de mevcuttu. 1520'lerde, hane: 1, mücerred: 1, Küre madeninde çalı anlar: 10.¹¹⁵

Pelidcük köyü (Araç): Hane: 1, mücerred: 5.¹¹⁶

Pelidcük köyü (Boyabat): Kırana ve Kula (?) köyleri ile birlikte gösterilmi tir. Hane: 20, mücerred: 8.¹¹⁷

Çukurca-pelid köyü (Araç): Bu köyde bulunan mescid için vakıf tahsis edilmi tir. Hane: 22, mücerred: 9. 1928'de ve bugün Çukurpelit eklinde geçer.¹¹⁸

Kızılca-pelid köyü (Boyabat): 16. yüzyıl ba larında iki ayrı kayıta geçen bu köy, birinci kayıta Pelid-seküsü, ikinci kayıta ise Oyum-a aç köyleri ile birlikte gösterilmi tir. 1896'da Kızıl-pelid ve bugün Dura an'a ba lı Kızılcapelit, olarak geçmektedir.¹¹⁹

Yo unca-pelid köyü (Küre): Hane: 5, mücerred: 2.¹²⁰

Alıç ile ilgili adlar

Alıç, yabanî olarak özellikle kırsal alanlarda kendili inden yeti en bir meyvedir. Yunus Emre'nin Hacı Bekta 'ı ziyarete giderken hediye olarak alıç getirdi i rivayeti me hurdur. Bu meyve Anadolu'da 13. yüzyılda bilinmekte idi. 14-15. yüzyıllarda Anadolu'da bu isimle

¹¹² BOA. TD. 438, s. 666, 667, 672.

¹¹³ BOA. TD. 438, s. 607.

¹¹⁴ BOA. TD. 438, s. 666.

¹¹⁵ BOA. TD. 23M., s. 178; BOA. TD. 438, s. 629.

¹¹⁶ BOA. TD. 438, s. 611.

¹¹⁷ BOA. TD. 438, s. 667.

¹¹⁸ BOA. TD. 438, s. 614, 615; Köylerimiz, ç leri Bakanlı ı, 1928, s. 784.

¹¹⁹ BOA. TD. 438, s. 666, 667; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 391.

¹²⁰ BOA. TD. 438, s. 638.

anılan Türkmen ve Yörük cemaatlerine de rastlanmaktadır. Meselâ, Çankırı'da 15. yüzyılda konar göçer olarak ya adını tespit edilen Aluçlu cemaatine mensup topluluklar tarafından yine Çankırı merkeze bağlı Aluçlu köyünün kurulduğu görülmektedir. Bugün Safranbolu Çerkezi arasında kalan Viran ehir ile Kurunlu kazalarında "aluç" ile ilgili yer adlarına 15. yüzyılda rastlanmıştır.¹²¹ Ancak gerek Kastamonu'da bulunan ve gerekse bu bahsi geçen yer adlarının meyve ile mi yoksa Yörük cemaati ile mi ilgili olduğuna dair kesin bir şey söylenememektedir.

Aluc köyü (Boyabat): Hane: 16, mücerred: 4.¹²²

Aluccuk köyü (Daday): Hane: 2, mücerred: 1.¹²³

Yortan-ı Aluc Köyü (Boyabat): Hane: 12, mücerred: 5, erik: 2.¹²⁴

Kiren ile İlgili Adlar

Kastamonu'da kızılıçık meyvesine verilen bir isimdir. Bu adın, Kastamonu'da 13. yüzyıldan beri bilindiğini yer adlarından anılmaktadır.

Kiren-çukuru köyü (Sinop): Hane: 24, mücerred: 4. Bugün aynı isimle yine Sinop'a bağlıdır. Bununla birlikte Gerze'ye bağlı olarak bir Kirençukuru köyü daha vardır. Bunlar, muhtemelen 16. yüzyıl sonrasında birbirinden ayrılmak suretiyle kurulmuş köylerdir.¹²⁵

Kirenler köyü (Devrekani): Hane: 11, mücerred: 4.¹²⁶ Bugün Kastamonu merkeze bağlı Kirenli köyünün adı ise sonradan verilmiş olmalıdır.

Kirencik köyü (Durağan): 16. yüzyıl başlarında hane: 11, mücerred: 2. Kirencik adı, 1896'da ve bugün aynı isimle ya atılmaktadır.¹²⁷

¹²¹ BK. MC-O. 117/3, v. 10, 20; BOA. TD. 438, s. 707, 724; Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Arit ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul 1979, s. 22, 49, 201.

¹²² BOA. TD. 438, s. 668.

¹²³ BOA. TD. 438, s. 662.

¹²⁴ BOA. TD. 438, s. 670.

¹²⁵ BOA. TD. 438, s. 682, 685, 687, 690.

¹²⁶ BOA. TD. 438, s. 621.

¹²⁷ BOA. TD. 438, s. 676; Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1896, s. 391.

1928'de Ho alay'a ba lı bulunan Kirenlikoz köyü her ne kadar 15. yüzyılda geçmese de, hem kiren ve hem de koz meyvelerini bünyesinde barındırdı ı için kayda de erdir.¹²⁸

Zeytin ile ilgili adlar

Zeytünli köyü (Sinop): Hane: hane-i erik: 11. Bugün Kastamonu'ya ba lı Çatalzeytin yer adı "zeytin" meyvesi ile ilgili oldu u için önemlidir, ancak Sinop'a ba lı bu köyle bir ilgisi yoktur.¹²⁹

Zeytün Köyü (Kargı): Hane: 12, mücerred: 4.¹³⁰

Yemi ile ilgili adlar

"Yemi " kelimesi meyve kar ılı ı olarak kullanılmaktadır. Bu ekilde do rudan bu isimle anılan sadece 1 yer adı tespit edilmi tir.

Yemi lü köyü (Boyabat): Hane: 8, mücerred: 1.¹³¹

Kastamonu ve çevresinde 14-15. yüzyıllarda, meyvenin günlük hayattaki yerini ve ekonomi içindeki a ırlı nı gösteren, yer adları haricinde bazı misallerle kar ıla ılmaktadır. Bunlar umumiyetle vakıf ve tahrir kayıtlarında geçmekte veya Kastamonu'dan geçen gezginlerin hatıralarında saklı tutulmaktadır.

Seyyah bn Batuta Kastamonu izlenimlerini anlatırken "Bir dirhemlik ceviz veya kestaneyi hepimiz yiyorduk ve artıyordu." demektedir. Buradan ceviz ve kestanenin, Kastamonu çevresinde yaygın olarak yeti ti i ve bunların çok ucuz fiyata satıldı ı anla ılmaktadır.¹³²

¹²⁸ Köylerimiz, s. 792.

¹²⁹ BOA. TD. 438, s. 692.

¹³⁰ BOA. TD. 438, s. 736.

¹³¹ BOA. TD. 438, s. 670.

¹³² bn Batûta Seyâhatnâmesinden Seçmeler, haz. . Parmaksızo lu, Kültür Bakanlı ı Yayınları, Ankara 1999, s. 53-54.

Kastamonu'nun Göl kazasında, Kastamonu'da bulunan Alaca Mescid için 9 adet girdgân yani ceviz a acı, Araç kazasında Araç'taki Candaro lu Kötürüm Bâyezid Camisi için ba ve meyve a açları vakfedilmi tir. Kastamonu'ya tarihî ve kültürel yönden çok yakın bulunan Onikidivân yani Bartın kazasında Safranbolu kadısı Mevlânâ ücâeddin, Bartın ırma ı kenarında bulunan bir elma bahçesini, evlâdına vakfetmi tir. Yine bu kazada, Bartın ırma ı üzerinde bulunan bir köprü'nün bakım ve tamirinin yapılması için, 27 adet elma a acı vakfedilmi tir. Çankırı'da ise, eyh Hüsam zaviyesi için emrud (armut) ve girdgân (ceviz) a açlarından toplam 13 adet meyve a acı vakfedilmi tir. 1487 tahririnde de ceviz ve elma a açlarından bahsedilmektedir.¹³³

Sonuç

Türk kültürünü temsil eden bütün yer adları ile birlikte meyve ile ilgili adların da ya atılması, Türk kültür devamlılı ı açısından önem arz etmektedir. Türk kültür tarihi açısından pek anlamlı i aretler veren bu adlar, Türklerin geçmi te hangi meyveleri bildiklerini göstermenin yanı sıra meyvecili e verdikleri önemi de anlatmaktadır. Bundan ba ka, Türklerin yer adı verirken neleri göz önünde bulundurdıkları, kültürlerini yansıtan bu adları kendi dilleri ve anlama biçimleri olan Türkçe ile ifade ettikleri de yine bu yer adları vasıtasıyla aydınlık kazanmaktadır.

Di er yandan, Aluçlu, Erikli ve Elmalı gibi yer adlarının esasında Kastamonu havalisine yerle mi Türk boy ve a ıretlerinin adları oldu unun tespiti, yöredeki Türk iskânının boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Yer adlarının tespiti 15-16. yüzyıl tapu tahrir veya evkaf defterlerine göre yapılırsa da, bu kayıtlarda geçen yerle im yerleri 12. yüzyıl sonları ve özellikle 13-14. yüzyıllarda kuruldukları için, 7-8 yüzyıl önce verilmi meyve ile ilgili Türkçe yer adları ile kar ıla ılmaktadır. Bu, gerçekten Türk kültür tarihi açısından de erlendirilmesi gereken pek kıymetli bir hazinedir. Ancak, zengin Türk kültürü içinde belli bir yer i gal eden

¹³³ BOA. TD. 23M., s. 172, 182; BOA. TD. 438., s. 607, 615, 516, 713.

meyve ve bunlarla ilgili yer adları, Türk iskân tarihi açısından imdiye kadar ciddî manada bir de erlendirmeye tâbi tutulmamıştır. Bu sebeple, bölgedeki meyve ile ilgili yer mevkii ve konar göçer topluluk adları tespit edilip, üzerinde bir de erlendirme yapılması gereklidir.

Bu gün, te ekkül eden yerle im birimlerine verilen bazı uydurma adların Türk kültürünün derinli ine inebilmeyi sa layacak hiçbir yönünün olmadığı görülmektedir. Bu adlar Türk kültürünü temsil etmekten uzak kalmaktadırlar. Bozkırın ortasında kurulan bir kasaba veya mahalleye "Ye ilyurt" adı verilmekte veya ne anlama geldi i bilinmedi inden "Üre ir" O uz boy adı "Duruca" adı ile de i tirebilmektedir.¹³⁴ Konulan isim Türkçe olsa bile, tarihin çöplü üne atılan "Üre ir" adının kaldırılması ile birlikte Türk kültürünün yapı ta larından birinin daha mezara gömüldü ünün farkında olunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ba bakanlık Osmanlı Ar ivi Tapu Tahrir Defteri, 23 m. (1486-87 Tarihli / Kastamonu Sanca ı).

Ba bakanlık Osmanlı Ar ivi Tapu Tahrir Defteri, 438.

istanbul Belediyesi Atatürk Kitaplı ı - 1468 - 1476 Çankırı cmal Defteri, Muallim Cevdet-Orta, (BK. MC-O.) 117/3.

AKSAN, Do an, Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. I-III, Ankara 1998.

AKSAN, Do an, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Ara tırmalar", Türk Dili Ara tırmaları Yıllı ı - Belleten (1973-74).

ALPTEK N, Co kun, "Türkiye Selçukluları", Do u tan Günümüze Büyük slâm Tarihi, C. VIII, istanbul 1992.

¹³⁴ Ta köprü'ye ba lı Üre ir köyü bu ekilde 1940'lı yıllarda Duruca olarak de i tirilmi tir.

KÖYMEN, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi - Alp Arslan ve Zamanı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, C. III.

Tarama Sözlüğü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla), Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1996, C. I-VI.

TURAN, Refik, "Selçuklular Döneminde Kastamonu", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler, Ankara 1989.

TURAN, Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, Bozaziçi Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1993.

TURAN, Osman, "II. Kılıç Arslan", A, Cüz 55.

Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Eylül 1984, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

TÜRKAY, Cevdet, Bakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Arit ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul 1979.

Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1946.

YAKUPO LU, Cevdet, Süfendiyar Bey ve Zamanı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.

YAKUPO LU, Cevdet, "Kuzey-batı Anadolu'ya Türk Muhacereti ve Bölgede Bazı Türk Boy Adları", Kastamonu Etilim, C. 9/2, Ekim 2001.

www.yerelnet.org.tr/iller/